

Νέες μορφές οικογένειας: Μια σύγχρονη πραγματικότητα. Ο ρόλος της Συμβουλευτικής

Πολυξένη Δημητριάδου

Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

xeniadimi1@gmail.com

Περίληψη

Το παρόν άρθρο δημιουργήθηκε με σκοπό να οριστεί η έννοια της οικογένειας, να παρουσιαστούν συνοπτικά οι μορφές οικογένειας στη σύγχρονη κοινωνία και να αναλυθεί η ανάγκη ύπαρξης της Συμβουλευτικής στα πλαίσια της οικογένειας. Αρχικά, αποσαφηνίζεται η έννοια της οικογένειας, ως ορισμός και ως εννοιολογική προσέγγιση. Ακολουθεί μια σύντομη ιστορική αναδρομή αυτής, έπειτα παρουσιάζονται οι νέες μορφές οικογένειας και, τέλος, πώς αυτές συνδέονται με τον ρόλο της Συμβουλευτικής. Η ιστορική αναδρομή έχει την αφετηρία της στην παλαιολιθική εποχή και φτάνει ως τη σύγχρονη. Στη διάρκεια όλων αυτών των αιώνων γίνεται αναφορά στη θέση κάθε μέλους της οικογένειας σε σχέση με τη λειτουργία της οικογένειας. Η οικογένεια δε λογίζεται απλώς ως ένα άθροισμα των ατόμων που την αποτελούν, αλλά ως ένας ζωντανός οργανισμός, ως ένα σύστημα. Ως κοινωνικός θεσμός επηρεάστηκε και αυτή από την κρίση που βιώνει η κοινωνία μας με αποτέλεσμα να αποτελέσει αντικείμενο μελέτης.

Λέξεις-κλειδιά: οικογένεια, μορφές οικογένειας, συστημική προσέγγιση, κοινωνικό σύστημα, Συμβουλευτική.

1. Οικογένεια και μορφές οικογένειας

1.1. Οικογένεια - ετυμολογία και ορισμοί

Η λέξη οικογένεια ετυμολογικά είναι μια σύνθετη λέξη που αποτελείται από τις απλές λέξεις οίκος και γένος, δηλαδή η γενιά που διαμένει στο ίδιο σπίτι. Επιπλέον, στη λέξη δόθηκαν διάφοροι ορισμοί. Ένας από τους πρώτους ορισμούς που δόθηκαν αναφέρει πως: *“Η οικογένεια αποτελεί μια κοινωνική ομάδα τα μέλη της οποίας κατοικούν στον ίδιο χώρο, έχουν οικονομική συνεργασία και επιδιώκουν την αναπαραγωγή.”* ένας μεταγενέστερος ορισμός αναφέρει πως: *“η οικογένεια είναι μια σχετικά μικρή ομάδα συγγενών ή προσώπων με συγγένεια που συγκατοικούν που αποτελείται από ένα τουλάχιστον ενήλικο άτομο και ένα ανήλικο εξαρτώμενο άτομο. Η ομάδα αυτή έχει ως κοινωνική αποστολή της την αναπαραγωγή, την κοινωνικοποίηση και την ανατροφή των παιδιών, την αγάπη και τη συντροφιά μεταξύ των μελών, τον έλεγχο των ερωτικών σχέσεων και την οικονομική συνεργασία.”* Σύμφωνα με τον δεύτερο ορισμό, ο οποίος είναι πιο πρόσφατος, ο ελάχιστος αριθμός μελών για τη σύνθεση της οικογένειας είναι ένας γονιός και ένα παιδί. Ακόμη, στην περίπτωση των δύο γονιών, αυτοί δεν θα πρέπει οπωσδήποτε να είναι παντρεμένοι (Γεώργας, 2000).

2. Ιστορική αναδρομή της οικογένειας

Στην παλαιολιθική εποχή, πριν την εμφάνιση του αρότρου οι οικογένειες ήταν μητριαρχικές. Η γυναίκα είχε κυρίαρχη θέση στην οικογένεια και κατείχε την αποκλειστική ανατροφή των παιδιών. Τα παιδιά συνόδευαν τους γονείς στο κυνήγι και στην αναζήτηση τροφής. Επιπλέον, ο πατέρας ήταν υπεύθυνος να φροντίσει για την επιβίωση τους και την εκμάθηση τεχνικών κυνηγιού.

Ωστόσο, η εμφάνιση του αρότρου έφερε ριζικές αλλαγές στη ζωή των οικογενειών και ανατροπή της υπάρχουσας οικογενειακής κατάστασης. Καθώς, η γυναίκα δεν είχε τη σωματική δύναμη για να το χρησιμοποιήσει, η ισχύς και η εξουσία της οικογένειας

μετατέθηκε στον άντρα. Οι οικογένειες μετατράπηκαν σε πατριαρχικές και ο ρόλος της γυναίκας, η οποία χάνει την αίγλη της, περιορίστηκε στην ανατροφή των παιδιών.

Στην αρχαία Αθήνα, οι οικογένειες ήταν πατριαρχικές, με τον ρόλο της γυναίκας ιδιαίτερα υποβαθμισμένο. Ασχολούνταν αποκλειστικά με την ανατροφή των παιδιών, ενώ δεν είχαν δικαιώματα και θέση έξω από το σπίτι. Σε αντίθεση, στην αρχαία Σπάρτη, η γυναίκα τύγχανε του ίδιου σεβασμού με τον άνδρα μέσα στην οικογένεια.

Στην αρχαία Ρώμη ο πατέρας είχε απόλυτη εξουσία στα παιδιά του, εξουσία θανάτου και αγοραπωλησίας. Η εξουσία του μέσα στην οικογένεια ήταν τέτοια, ώστε μπορούσε να πουλήσει τα παιδιά του ως δούλους. Η θέση της μητέρας στην οικογένεια περιοριζόταν στην ανατροφή των παιδιών.

Στην εποχή της Τουρκοκρατίας, ο πατέρας συνεχώς απουσίαζε από το σπίτι και την ανατροφή των παιδιών καθώς οι έγνοιες και τα προβλήματα μονοπωλούσαν το ενδιαφέρον του. Η μητέρα ήταν υπεύθυνη για το μέγλωμα των παιδιών, ωστόσο ο φόβος της αρπαγής των από τους Τούρκους δεν την άφηνε να εφησυχάσει και να συγκεντρωθεί σε αυτό.

Στη σημερινή εποχή, οι ιδεολογικές και κοινωνικές αλλαγές επέφεραν αλλαγές και στη δομή και σύνθεση της οικογένειας (Friedrich, 2013).

3. Η οικογένεια ως κοινωνικό σύστημα

Η οικογένεια αποτελεί ένα ψυχοκοινωνικό σύστημα που διέπεται από κανόνες, στόχους, σχέσεις, διεργασίες και δυναμικές αλληλεπιδράσεις. Αποτελεί μια σημαντική βάση για την εκτίμηση των ανθρώπινων προβλημάτων, των συμπεριφορών, των συμπτωμάτων και των λύσεών τους.

Η οικογένεια ως σύνολο είναι κάτι πολύ περισσότερο από το άθροισμα των ατόμων, τα οποία μοιράζονται έναν ιδιαίτερο φυσικό και ψυχολογικό χώρο. Το σύνολο της οικογένειας δεν περιλαμβάνει μόνο τα άτομα-μέλη που το συγκροτούν, αλλά και τις αλληλοαντιδράσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας, οι οποίες υπερβαίνουν τις δραστηριότητες κάθε μέλους χωριστά. Σήμερα, οι μορφές οικογενειών ποικίλουν, ωστόσο, κάθε μια οικογένεια αποτελεί ένα κοινωνικό σύστημα με τα χαρακτηριστικά του, τους κανόνες του, την ταυτότητά του, τα όρια του και την δομή του. Είναι ένα ψυχοκοινωνικό σύστημα με προδιαγεγραμμένους ρόλους για τα μέλη του, έχει μια οργανωμένη δομή, παρουσιάζει διάφορες μορφές διεργασίας της επικοινωνίας μεταξύ των μελών της, επεξεργάζεται διάφορους τρόπους διαπραγμάτευσης και επίλυσης προβλημάτων και διέπεται από μια ιεραρχία. Είναι ένα δυναμικό μικροσύστημα, το οποίο βασίζεται στην αμοιβαία αλληλεπίδραση των μελών του, και ταυτόχρονα βρίσκεται σε αλληλεπίδραση με το περιβάλλον και μεταβάλλεται στο πέρασμα του χρόνου.

Όπως κάθε σύστημα αποτελείται από υποσυστήματα, όπως το τα άτομα, τους συζύγους, τους γονείς, τα αδέρφια τα οποία αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, αλληλοσυνδέονται και τελικά καθορίζουν τη συμπεριφορά των μελών του (Μπεχράκη, 2002).

Σε θεωρητικό πλαίσιο, η οικογένεια αποτελεί ένα ζωντανό, ανθρώπινο, ανοικτό, δυναμικό σύστημα που αυτόρυθμίζεται, αυτοοργανώνεται και τα μέλη της αλληλεπιδρούν και αλληλοσχετίζονται. Σύμφωνα με τη Θεωρία των Γενικών Συστημάτων, η οικογένεια παρουσιάζεται ως ένα σύστημα στο οποίο αλληλεπιδρούν τα άτομα-μέλη της, το οποίο διατηρεί την ομοιοσύσσή του με την επανάληψη των ίδιων επιδράσεων, φυσιολογικών ή παθολογικών, του ενός ατόμου πάνω στο άλλο. Οι Θεωρίες της Ανθρώπινης Επικοινωνίας, αναφέρονται στη σχέση λέξεων μεταξύ τους, σχέση της σημασίας τους, σχέση λέξεων και συμπεριφοράς, συμμετρική ή συμπληρωματική επικοινωνία κ.λπ.

Η οικογένεια ως σύστημα, διακρίνεται για τους κώδικες συμπεριφοράς της, τους ρόλους των μελών, τις αξίες και το σκοπό της. Επιπλέον, η οικογένεια ως ανοικτό σύστημα έχει όρια τα οποία μπορεί να διαπεραστούν με σκοπό να δέχεται πληροφορίες, έχει ιεραρχία στα επίπεδα της οργάνωσής της και αλλάζει συνεχώς ανάλογα με τις εισροές πληροφοριών που δέχεται. Ο τρόπος με τον οποίο διακινούνται οι πληροφορίες μεταξύ των μελών ενός συστήματος αποτελεί μια σημαντική λειτουργία, απαραίτητη για την αλλαγή και την ικανοποίηση των αναγκών των μελών του συστήματος. Η λειτουργία αυτή λέγεται ανατροφοδότηση (Γιώτσα, 2004).

Οι ρόλοι που αναλαμβάνουν τα άτομα-μέλη μέσα στην οικογένεια καθορίζονται από τη θέση τους μέσα στην οικογένεια. Επιπλέον, κάθε μέλος μπορεί να έχει παραπάνω από δύο ρόλους π.χ. οι σύζυγοι να είναι ταυτόχρονα και γονείς, τα παιδιά να είναι ταυτόχρονα αδέρφια.

Ακόμη κάθε μέλος μπορεί να αποτελεί μέλος και ενός άλλου συστήματος, όπως οι γονείς σε μια οικογένεια, αποτελούν τα παιδιά της οικογένειας από την οποία προέρχονται. Ο ρόλος που κατέχει ο καθένας σε ένα σύστημα καθορίζει και τον τρόπο συμπεριφοράς του.

Οι επιστήμονες που μελέτησαν τη θεωρία των ρόλων οδηγήθηκαν σε δύο επισημάνσεις. Πρώτον, θεωρούν πως οι ρόλοι μαθαίνονται κατά τη διάρκεια της κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Και δεύτερον, θεωρούν πως οι άνθρωποι, όταν αλληλεπιδρούν, συμπεριφέρονται, σύμφωνα με τις θέσεις που κατέχουν και τις προσδοκίες που έχουν οι άλλοι από αυτούς.

Το άτομο από τη στιγμή της γέννησής του ανήκει στο σύστημα της οικογένειας. Τα χαρακτηριστικά κάθε οικογένειας, όπως η συναισθηματική εγγύτητα, η αλληλεπίδραση και η λειτουργική εξάρτηση, οι υποχρεώσεις και οι ρόλοι, η αναγνώριση κοινών χαρακτηριστικών και η γεωγραφική εγγύτητα, δένουν τα μέλη μιας οικογένειας. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά φανερώνουν τις ποικίλες δομές και λειτουργίες της οικογένειας. Τα χαρακτηριστικά διαφοροποιούνται ανάλογα με τη μορφή της οικογένειας (Γιώτσα, 2011).

4. Οδεύοντας προς τις σύγχρονες μορφές οικογένειας

Η δομή και η λειτουργία της οικογένειας αποτελούν τις δύο βασικές έννοιες στη μελέτη της. Ως δομή της οικογένειας ορίζεται ο αριθμός των μελών της, καθώς και η σύνθεση των ρόλων και των θέσεων μεταξύ των μελών της, όπως ο πατέρα, η μητέρα, τα παιδιά κλπ. Ενώ το σύνολο των τρόπων με τους οποίους η οικογένεια εξασφαλίζει τις φυσικές και ψυχολογικές ανάγκες των μελών της, όπως η εξασφάλιση τροφής και στέγης, η επικοινωνία με τους γύρω, η κοινωνική αποδοχή κ.α., αποτελεί τη λειτουργία της (Γεώργας, 1994).

Όπως όλοι οι κοινωνικοί θεσμοί, έτσι και ο θεσμός της οικογένειας επηρεάστηκε από την κρίση που βιώνει η σύγχρονη κοινωνία και ως εκ τούτου αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης. Η μελέτη αφορά κυρίως στη δομή της οικογένειας και στον θεσμό του γάμου (Παππά, 2017).

Έτσι, η οικογένεια από παραδοσιακή μετατράπηκε σε πυρηνική και οι ρόλοι των μελών της αναδιοργανώθηκαν, καθώς η γυναίκα απέκτησε ενεργό ρόλο στη λήψη αποφάσεων. Η πυρηνική οικογένεια αποτελείται από τους δύο συζύγους και τα παιδιά που απέκτησαν κατά τη διάρκεια του γάμου τους. Αυτός ο τύπος οικογένειας αποτελεί την πιο τυπική μορφή οικογένειας παγκοσμίως. Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο παίζει η απόκτηση των παιδιών και η κοινωνικοποίησή τους.

Ένας άλλος τύπος πιο διευρυμένης οικογένειας που συναντάται στη σύγχρονη κοινωνία είναι η εκτεταμένη οικογένεια, η οποία αποτελείται εκτός από τους συζύγους και τα παιδιά και από άλλα συγγενικά πρόσωπα που διαμένουν στο ίδιο σπίτι. Στην εκτεταμένη οικογένεια, οι οικογενειακοί πόροι ανήκουν από κοινού σε ολόκληρη την οικογένεια και

συνήθως ένα μέλος παίζει τον ρόλο του “αρχηγού-διαχειριστή”. Ο αρχηγός, ρόλος τον οποίο συνήθως αναλαμβάνει ο πατέρας της οικογένειας, λειτουργεί προς όφελος ολόκληρης της οικογένειας και όχι του εαυτού του. Από την άλλη, η γυναίκα αποτελεί τον συνδετικό κρίκο της οικογένειας και συμβάλλει στην ισορροπημένη διαβίωση της οικογένειας.

Επιπλέον, οι μονογονεϊκές οικογένειες αυξάνονται ολοένα και περισσότερο. Αυτές αποτελούνται από έναν γονιό, κυρίως τη μητέρα, και ένα ή περισσότερα παιδιά. Αν και έκαναν την εμφάνισή τους στις αρχές του προηγούμενου αιώνα εξαιτίας των πολέμων, των ασθενειών, της μετανάστευσης και επαγγελμάτων που ακολουθούσαν οι άντρες, στις μέρες μας έχει αυξηθεί ο αριθμός τους για διαφορετικούς λόγους. Πλέον, οι οικογένειες αυτές προέρχονται στην πλειοψηφία τους, έπειτα από ένα διαζύγιον γονιών ή από τη δημιουργία οικογένειας από μια ανύπαντρη μητέρα. Στο βαθμό, μάλιστα, που αποτελεί συνειδητή επιλογή, η μονογονεϊκότητα σηματοδοτεί μια κίνηση γυναικείας χειραφέτησης από τους παραδοσιακούς έμφυλους ρόλους και τον συζυγικό έλεγχο.

Έπειτα από ένα διαζύγιο, οι πρώην σύζυγοι μπορεί να ξαναπαντρευτούν και έτσι προκύπτει ένα νέο είδος οικογένειας, η ανασυγκροτημένη. Σε αυτή την περίπτωση, οι δύο νέοι σύζυγοι μπορεί να φέρουν παιδιά από τους προηγούμενους γάμους τους και/ή να αποκτούν μαζί δικά τους παιδιά.

Μια άλλη μορφή οικογένειας που προέκυψε από τις ανάγκες διαβίωσης των ανθρώπων είναι η πολυπολιτισμική οικογένεια. Η συνεχής ανταλλαγή πληθυσμών λόγω της μετανάστευσης μετέτρεψε τις κοινωνίες από ομοιογενείς σε ανομοιογενείς. Η μικτή οικογένεια αποτελείται από γονείς ή παιδιά, βιολογικά ή υιοθετημένα, με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο (Ανδρεδάκη, 2010).

Επίσης, μια σχετικά πρόσφατη μορφή οικογένειας είναι η ομοφυλική οικογένεια. Δημιουργείται όταν ζευγάρια γκέι αποκτούν ή υιοθετούν παιδιά, δημιουργώντας οικογένειες με δύο μπαμπάδες ή, εναλλακτικά, με δύο μαμάδες. Στις περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (αλλά και σε άλλες ηπείρους), αυτή η νέα μορφή οικογένειας ομόφυλων ζευγαριών νομιμοποιήθηκε μέσω του γάμου ή ενός συμβολαίου συμβίωσης, σε εφαρμογή της προτροπής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου προς τα κράτη - μέλη του 1994 (Χατζητρύφων, 2007).

Ακόμη, πολλές οικογένειες, οι οποίες για οποιονδήποτε λόγο δεν μπορούν ή δεν θέλουν να αποκτήσουν δικά τους παιδιά, καταφεύγουν στον θεσμό της υιοθεσίας. Έτσι, προκύπτουν οι οικογένειες υιοθεσίας. Η υιοθεσία είναι μια χρονοβόρα και μακροπρόθεσμη διαδικασία και αν οι γονείς δεν πληρούν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά η αίτησή τους μπορεί να απορριφθεί και η διαδικασία να μην ολοκληρωθεί. Εφόσον, ολοκληρωθεί η διαδικασία το παιδί “ανήκει” στη νέα οικογένεια και οι φυσικοί γονείς δεν έχουν το δικαίωμα να το ξαναπάρουν πίσω. Το παιδί είναι ισότιμο μέλος της οικογένειας υποδοχής και παίρνει το επ΄ψυμο των νέων γονιών του. Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, δεν μπορεί να υιοθετήσει παιδί ένα ζεύγος ομοφυλόφυλων, όπως δεν μπορεί να υιοθετήσει παιδί ένας μόνος άντρας ή μια μόνη γυναίκα, γιατί το παιδί δεν αναπτύσσεται αρμονικά σε μια οικογένεια, που δεν υπάρχουν αντρικοί και γυναικείοι ρόλοι, σε μια οικογένεια που δεν υπάρχει το μητρικό και το πατρικό πρότυπο (Παρούτσας, 2021).

Ορισμένες φορές κρίνεται απαραίτητη η απομάκρυνση των παιδιών από το οικογενειακό τους περιβάλλον, για εξαιρετικά σοβαρούς λόγους, και για την προστασία τους η τοποθέτηση τους σε ιδρύματα, ακόμη και για παιδιά πολύ μικρής ηλικίας. Ωστόσο, η αυξανόμενη αναγνώριση, κατά τις τελευταίες δεκαετίες, των αρνητικών συνεπειών της ιδρυματοποίησης στην ψυχολογική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών, έχει φέρει στο προσκήνιο την ανάγκη ανάπτυξης πολιτικών και υπηρεσιών για την υποστήριξη των φυσικών

οικογενειών και την αποτροπή της απομάκρυνσης των παιδιών από αυτές. Η ανάγκη εύρεσης εναλλακτικών μορφών με σκοπό να προστατευτούν τα παιδιά και να ελαχιστοποιηθεί η παραμονή τους στα ιδρύματα οδήγησε στη δημιουργία των οικογενειών αναδοχής (Συνήγορος του πολίτη, 2012).

Τέλος, υπάρχουν οι οικογένειες που αποτελούνται από τους δύο συζύγους, χωρίς την απόκτηση παιδιών, είτε από επιλογή είτε από αδυναμία. Παρά τις ανάγκες που προβάλλει η κοινωνία, υπάρχουν σύζυγοι που δεν καλύπτονται από τον γονεϊκό ρόλο και, έτσι, αποφασίζουν να μην αποκτήσουν παιδιά. Στο ίδιο αποτέλεσμα, μπορεί να οδηγηθούν και σύζυγοι που δεν κατάφεραν να αποκτήσουν παιδί παρά τις προσπάθειές τους (Ανδρεδάκη, 2010).

5. Συμβουλευτική και οικογένεια

5.1. Συστημική προσέγγιση και Συμβουλευτική

Η συνθετότητα και η μεταβλητότητα του σύγχρονου περιβάλλοντος φέρνει το άτομο αντιμέτωπο με πολλά προβλήματα, που άλλοτε καταφέρνει να εκτωνώσει και άλλοτε τα εσωτερικεύει. Η ύπαρξη ποικίλων μορφών οικογένειας και η πιθανότητα μεταβολής της μορφής μιας οικογένειας οδηγεί τους ανθρώπους να απευθυνθούν στους “ειδικούς” και να ζητήσουν τη βοήθειά τους. Η Συμβουλευτική είναι ένας σχετικά νέος θεσμός, τον οποίο ορισμένοι αποδέχονται ως διαδικασία και άλλοι ως επιστήμη (Παπάνης, 2011).

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η οικογένεια αποτελεί ένα σύστημα, επομένως το όλο δεν περιλαμβάνει μόνο τα μέλη ξεχωριστά, αλλά και τις αλληλοεπιδράσεις των μελών, και τοποθετείται υψηλότερα από τις δραστηριότητες του κάθε μέλους. Η συστημική θεωρία προσεγγίζει την οικογένεια ως έναν κύκλο. Σε κάθε σύστημα, έτσι και στην οικογένεια, υπάρχει μια κυκλική προσέγγιση ανάμεσα στις δράσεις και τις αντιδράσεις των επιμέρους μελών. Ως εκ τούτου, η συμπεριφορά του κάθε μέλους επηρεάζει τη συμπεριφορά των υπολοίπων. Επομένως, η Συμβουλευτική δεν μελετάει μεμονωμένα τη συμπεριφορά κάθε μέλους, αλλά τον κύκλο της μεταξύ τους συμπεριφοράς.

Σύμφωνα με τη συστημική θεωρία, πρώτον, σε οποιοδήποτε μέλος του συστήματος και αν παρέμβει ο σύμβουλος θα επιφέρει αλλαγές σε όλα τα μέλη και δεύτερον, το ενδιαφέρον μετατοπίζεται από τα αίτια και επικεντρώνεται στη διαδικασία (Κορακά, 2008).

6. Ο ρόλος της Συμβουλευτικής στην οικογένεια

Τα τελευταία χρόνια, οι μορφές οικογένειας αλλάζουν, γεγονός που διαφαίνεται ακόμη και στους ορισμούς της. Παλαιότερα, τα δομικά μοντέλα θεωρούσαν πως η οικογένεια ισοδυναμεί με ένα άθροισμα ατόμων με βιολογικές, νομικές και οικονομικές ανάγκες. Αντικαταστάθηκαν από τα σχεσιοδυναμικά, τα οποία αναγνωρίζουν την οικογένεια ως ένα σύστημα με ιστορικούς δεσμούς και μέλλον, και δίνει βαρύτητα στην ατομική και ομαδική ταυτότητα και δυναμική της. Η Συμβουλευτική, ως διαδικασία, συμβάλλει στην αντιμετώπιση των δυσκολιών που προκύπτουν στα όρια της οικογένειας και στην εύρεση λειτουργικότερων τρόπων επικοινωνίας μεταξύ των μελών της. Η θεώρηση της οικογένειας ως σύστημα της προσδίδει μια δυναμική ισορροπία. Κάθε αλλαγή σε συναισθηματικό επίπεδο ή επίπεδο συμπεριφοράς ενός μέλους διαταράσσει την ισορροπία της και δημιουργεί ένα ντόμινο αλλαγών στα υπόλοιπα μέλη (Κασσώτη, 2016).

7. Συμβουλευτική γονέων

Η ολιστική προσέγγιση της οικογένειας και οι αρχές της γενικής θεωρίας των συστημάτων έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της οικογενειακής θεραπείας. Η συστημική θεωρία

διερευνά τη διεύρυνση του πλαισίου και τις κυκλικές σχέσεις που αναπτύσσονται εντός των ορίων του. Η εκδήλωση κάθε συμπεριφοράς μελετάται σε συνάρτηση με τις σχέσεις των αλληλοεπιδρόντων και αλληλοεξαρτώμενων μελών και την επιρροή στο πλαίσιο της οικογένειας. Μία δυσλειτουργική συμπεριφορά ενός μέλους, αν ενταχθεί στο οικογενειακό πλαίσιο, μπορεί να μετατραπεί σε λειτουργική.

Η συστημική προσέγγιση μπορεί να εφαρμοστεί στα πλαίσια της οικογένειας με τη μορφή του θεσμού των Σχολών Γονέων. Οι Σχολές Γονέων πρωτοεμφανίστηκαν στην Ευρώπη στις αρχές της δεκαετίας του 1960. Έκτοτε ο ρόλος τους είναι διττός, πρώτον, να ενημερώνουν και να πληροφορήσουν τους γονείς και δεύτερον, να διαμορφώσουν και να διαφοροποιήσουν τις στάσεις των μελών της οικογένειας. Και στην Ελλάδα λειτουργούν εδώ και χρόνια σχολές γονέων που στόχο έχουν να στηρίξουν τον θεσμό της οικογένειας, να εμψυχώσουν τους γονείς στο νέο τους ρόλο και να προασπίσουν τη ψυχική υγεία των παιδιών.

Στη χώρα μας, η ίδρυση των Σχολών Γονέων επιδιώκει να συμβάλει στην προσφορά γνώσεων στους νέους γονείς, στη δημιουργία ενός πρόσφορου εδάφους για την έκφραση των προβληματισμών τους και την ανταλλαγή εμπειριών σε ανάλογα θέματα.

Μέσω της ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης θέτει ως στόχους να:

- ❖ βελτιώσει την επικοινωνία μεταξύ των μελών της οικογένειας.
- ❖ προσφέρει νέες γνώσεις στους γονείς σχετικά με τις κοινωνικές, ψυχικές και επικοινωνιακές ανάγκες των παιδιών σε σχέση με το αναπτυξιακό στάδιο τους.
- ❖ ενθαρρύνει τους γονείς να συμμετέχουν ενεργά στις δραστηριότητες του σχολείου και να συνεργάζονται με τους εκπαιδευτικούς των παιδιών τους.
- ❖ βελτιώνει τις γνώσεις των γονέων, ώστε να αντιλαμβάνονται τυχόν αναπτυξιακές ή γνωστικές δυσκολίες των παιδιών τους.
- ❖ αποκτούν οι γονείς ικανότητες, ώστε να ανταπεξέθουν στις απαιτήσεις του γονεϊκού ρόλου στο επίπεδο σχολείου των παιδιών τους (Γιώτσα κ.ά., 2011).

8. Διαζύγιο και Συμβουλευτική

Τα τελευταία χρόνια, έχουν αυξηθεί τα διαζύγια και αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών. Επακόλουθο αυτού του γεγονότος είναι οι αναπτυξιακές και κοινωνικές προκλήσεις με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπα τα παιδιά των διαζευγμένων γονέων. Ένα διαζύγιο μπορεί να συνοδεύεται από ένα πλήθος αλλαγών στη ζωή των παιδιών, όπως συγκρούσεις των γονέων, αδυναμία επιβολής κοινών κανόνων στα παιδιά, χαλάρωση του δεσμού μεταξύ γονέα -παιδιού, οικονομική ανασφάλεια κ.ά.

Επιπλέον, μετά από ένα διαζύγιο, η μονογονεϊκή οικογένεια μπορεί σύντομα να περάσει σε μια νέα μορφή οικογένειας, έπειτα από έναν δεύτερο γάμο. Από έρευνες προκύπτει πως οι επιπτώσεις του διαζυγίου εκφράζονται με διαφορετικό τρόπο στην προσαρμογή του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του.

Σύμφωνα με το Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο Ψυχικών Διαταραχών, ένα διαζύγιο και οι επακόλουθες συνέπειές του συγκαταλέγονται στην κλίμακα με τις πιο στρεσογόνες καταστάσεις που δημιουργούν ή προσελκύουν μεγάλες ψυχοσυναισθηματικές διαταραχές.

Σε συνδυασμό με το νομικό κομμάτι, η διαμεσολαβητική συμβουλευτική μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο σε αυτή τη φάση. Η διαμεσολαβητική συμβουλευτική αποτελεί μια σύντομη συμβουλευτική παρέμβαση με ένα συγκεκριμένο και επικεντρωμένο σκοπό. Ο κύριος σκοπός, συμβουλευτικός και θεραπευτικός, είναι η εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ των δύο πρώην συζύγων, ώστε να διατηρήσουν μια ασφαλή σχέση με τα παιδιά τους.

Σε πρώτη φάση, ο ρόλος της συμβουλευτικής επικεντρώνεται στην καταπολέμηση των αρνητικών συναισθημάτων των γονέων, τα οποία οδηγούν σε δυσλειτουργικές συμπεριφορές. Σε δεύτερη φάση, στοχεύει στην εσωτερική ενδυνάμωση των γονέων, ώστε να επικεντρωθούν στον γονεϊκό ρόλο τους.

Η παροχή διαμεσολαβητικής συμβουλευτικής διακρίνεται, συνήθως, σε τρεις φάσεις:

- ❖ Στην πρώτη φάση, οικοδομείται το έδαφος με τον κάθε γονέα χωριστά. Διερευνάται η προσωπικότητα του καθενός, οι σκέψεις του σχετικά με τις ανάγκες των παιδιών και η αμφισβήτηση του άλλου γονέα.
- ❖ Στη δεύτερη φάση, διαπαραγματεύονται τα θέματα που τους απασχολούν και ο διαφορετικός τρόπος προσέγγισης του κάθε γονέα, με σεβασμό απέναντι στις ανάγκες του άλλου και των παιδιών.
- ❖ Στην τρίτη φάση, επισφραγίζονται όσα παραπάνω αναφέρθηκαν με την τήρηση της συμφωνίας. Σε αυτή τη φάση, ο σύμβουλος στέκεται αρωγός στην προσπάθεια των δύο πρώην συζύγων για πιστή εφαρμογή των συμφωνηθέντων και σε οποιοδήποτε άλλο ζήτημα προκύψει κατά τη διάρκεια αυτών (Καψάλη, 2018).

9. Συμβουλευτική στις οικογένειες υιοθεσίας και στις ανάδοχες οικογένειες

Ο ρόλος της συμβουλευτικής στις οικογένειες υιοθεσίας επικεντρώνεται στον ρόλο της γονεϊκής φροντίδας. Η αξιολόγηση της οικογένειας στη διαδικασία της υιοθεσίας παίζει σημαντικό ρόλο. Αρχικά, αξιολογούνται οι γονείς για το αν είναι ικανοί να προβούν στην υιοθεσία και έπειτα από αυτή αξιολογούνται η αρμονική συμβίωση και οι σχέσεις που αναπτύσσονται με το νέο μέλος. Επομένως, ο ρόλος του συμβούλου παίζει σημαντικό ρόλο κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, καθώς προσφέρει τις υπηρεσίες του στο υιοθετημένο παιδί, στους φυσικούς γονείς του παιδιού και στη θετή οικογένεια.

Τα παιδιά που πρόκειται να υιοθετηθούν εξωτερικεύουν με διαφορετικό τρόπο τα συναισθήματά τους, ανάλογα με την ηλικία τους. Ο σύμβουλος εστιάζει στα συναισθήματα που διακατέχουν το παιδί και στο να τους εξηγήσει τον λόγο απομάκρυνσής τους από τη βιολογική τους οικογένεια. Είναι πολύ σημαντικό να δημιουργηθεί μια σχέση εμπιστοσύνης ανάμεσα στον σύμβουλο και το παιδί, ώστε αυτό να εκφράζεται αβίαστα και ελεύθερα.

Επίσης, ο σύμβουλος συμβάλλει στη διαδικασία καθώς έρχεται σε επαφή και με τη φυσική οικογένεια. Ο ρόλος του είναι ιδιαίτερα κρίσιμος καθώς βοηθάει τους γονείς (ή συνήθως τη μόνη μητέρα) να απενοχοποιηθεί από αρνητικές σκέψης ενοχής.

Τέλος, προσφέρει συμβουλευτική και στις θετές οικογένειες που καλούνται να προσαρμοστούν στον νέο τους ρόλο προσφέροντας φροντίδα και προστασία στο νέο μέλος. Επικουρεί στο νέο τους εγχείρημα να καλύψουν τις βιολογικές και συναισθηματικές ανάγκες του θετού παιδιού τους. Η προετοιμασία της θετής οικογένειας δεν ολοκληρώνεται με την ολοκλήρωση της υιοθεσίας αλλά συνεχίζεται για όσο χρονικό διάστημα είναι χρήσιμη η παροχή υποστηρικτικής και συμβουλευτικής βοήθειας (Κατριβέση, 2016).

Ακόμη μεγαλύτερη σημασία διαδραματίζει ο ρόλος της συμβουλευτικής στις ανάδοχες οικογένειες. Σε αυτή την περίπτωση, θα πρέπει να υπάρχει συντονισμός μεταξύ του παιδιού, της οικογένειας προσέλευσης και της ανάδοχης οικογένειας. Ο ρόλος του συμβούλου είναι εποπτικός, καθώς θα πρέπει να παρακολουθεί στενά την οικογένεια αναδοχής διασφαλίζοντας τα κίνητρα και τους σκοπούς της αναδοχής. Επιπλέον, λόγω της ανομοιογένειας που θα προκύψει στην οικογένεια μετά τη διαδικασία να είναι σε θέση να προσφέρει συμβουλευτική και υποστήριξη σε όλα τα μέλη (Καλλινικάκη, 2001).

10. Συζήτηση - Συμπεράσματα

Επακόλουθο του σύγχρονου τρόπου ζωής αποτελεί η εμφάνιση νέων μορφών οικογένειας. Οι μορφές αυτές διαφέρουν από εκείνες του παρελθόντος. Ορισμένες μπορεί να “ξενίζουν” τις παλαιότερες γενεές, ωστόσο, υφίστανται και δεν πρέπει να τις αγνοούμε. Η συμβουλευτική, ως σχετικά νέος θεσμός, αποτελεί μια διαδικασία που μπορεί να συμβάλει στην ομαλή μετάβαση από τις παλαιότερες μορφές οικογένειας στις νεότερες, έχοντας ως γνώμονα την υποστήριξη, ενδυνάμωση και ασφάλεια κάθε μέλους της οικογένειας και εν τέλει ολόκληρης της οικογένειας.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Friedrich, E. (2013). *Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους*. Αθήνα: Εκδότης Σύγχρονη Εποχή.
- Giddens, A. (2002). *Κοινωνιολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Hanson, S., Heims, M., Julian, D., & Sussman, M. (2009). *Single Parent Families: Diversity, Myths and Realities*. London: Routledge.
- Ανδρεαδάκη, Γ., & Βλαχονάτσιου, Γ. (2010). *Συνέπειες (θετικές - αρνητικές) στην οικογενειακή ζωή των ζευγαριών από την συνύπαρξή τους στην ίδια πολυκατοικία με μέλη της οικογένειας προέλευσης*. Κρήτη: Α.Τ.Ε.Ι. Κρήτης.
- Γεώργας, Δ. (2000). Η ψυχοδυναμική της οικογένειας στην Ελλάδα: Ομοιότητες και διαφορές με άλλες χώρες. Στο Α. Καζαντζή-Αζίζι και Η. Γ. Μπεζεβέγκη (Επιμ.), *Θέματα επιμόρφωσης/ευαισθητοποίησης στελεχών ψυχικής υγείας παιδιών και εφήβων* (σσ. 115-118). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Γεώργας, Δ. (1994). Οικογένεια και οικογενειακή πολιτική σε ένα μεταβαλλόμενο κόσμο. Δομή και λειτουργία της ελληνικής οικογένειας. Εισήγηση σε *Πανελλήνιο Συνέδριο*, Αθήνα, 1 - 3 Δεκαμβρίου, Ζώνη Λ. - Ν. (Επιμ.). Αθήνα: Επτάλοφος.
- Γιώτσα, Α. (2004). *Δομή και λειτουργία της ελληνικής οικογένειας. Ομοιότητες και διαφορές με τη μορφή της οικογένειας σε άλλες χώρες*. Ανακτήθηκε στις 8 Οκτωβρίου 2021, από: e-Journal of Science & Technology.
- Γιώτσα, Α., Μακρή, Ε., Κούτελου, Σ., Σταματελάτου, Α., & Χαβρεδάκη, Α. (2011). Συστημική θεώρηση οικογένειας και ομάδες συμβουλευτικής γονέων. *Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού*. Τόμος Δ'. Τμήμα Νηπιαγωγών, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα.
- Καλλιδικάκη, Θ. (2001). *Ανάδοχη φροντίδα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κατριβέση, Ε., & Demaj, O. (2016). *Συμβουλευτική της οικογένειας με υιοθετημένα παιδιά και ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού* (Μη δημοσιευμένη πτυχιακή εργασία). Τ.Ε.Ι. Δυτικής Ελλάδας.
- Καψάλη, Ε., & Θεοδωρίδου, Σ. (2018). *Διαζύγιο και Συμβουλευτική* (Μη δημοσιευμένη πτυχιακή εργασία). Τ.Ε.Ι. Δυτικής Ελλάδας.
- Κορακά, Μ. (2008). *Η Συστημική Συμβουλευτική: Στο διαζύγιο με παιδιά στην εφηβεία, στην μονογονεϊκή και στην αναδημιουργημένη οικογένεια* (Μη δημοσιευμένη πτυχιακή εργασία). Τ.Ε.Ι. Πατρών.
- Μουσούρου, Λ. (2006). *Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Μπεχράκη, Κ. (2002). *Σχολές Γονέων (Εμπειρίες - Προοπτικές)*. Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
- Παπάνης, Ε., & Μπαλάσα, Α. (2011). *Συμβουλευτική μέσω διαδικτύου και επικοινωνία*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Κυριακίδη.

- Παππά, Β. (2017). *Επάγγελμα Γονέας, Τύποι Γονέων και Συμπεριφορά παιδιών και εφήβων*. Αθήνα: Εκδόσεις Οκτώ.
- Παρούτσας, Κ. *Ο ρόλος της οικογένειας στην ανάπτυξη του παιδιού*. Ανακτήθηκε στις 6 Οκτωβρίου 2021, από: <https://paroutsas.imc.gr/family/adoption.html>.
- Συνήγορος του Πολίτη. (2012). *Οργάνωση και λειτουργία του θεσμού της αναδοχής ανηλίκων Συστημική θεωρία και θεραπεία στην εφαρμογή της κοινωνικής εργασίας*. Ανακτήθηκε στις 7 Οκτωβρίου 2021, από: από e-Journal of Science & Technology.
- Τίγκα, Λ., Αναστασιάδου, Ν., Μουράτογλου, Ν., Πλακατζόγλου, Σ., & Καρολίδου, Σ. (2016-2017). *Η σημασία της Συμβουλευτικής στις Νέες Μορφές Γονεϊκότητας*. Αθήνα: ΑΣΠΑΙΤΕ.
- Χατζητρύφων, Ν., & Παπαζήση, Θ. (2007). Οικογένειες από ομόφυλα ζευγάρια. Το φύλο και η συμπεριφορά του. Στο Ν. Χατζητρύφων & Θ. Παπαζήση (Επιμ.), *Πρακτικά 2^{ου} Διεπιστημονικού Συνεδρίου, 12-14/5/2005*. Διοργάνωση της σύμπραξης κατά της ομοφυλοφοβίας. Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο.

